

Ergenlikte Ebeveyn ve Akarana Bağlanma ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Kişilerarası Yeterliğin Aracılığı *

Kemal Baytemir ¹

Öz

Araştırmanın temel amacı ergenlerde ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterliğin aracı rolünü incelemektir. Ayrıca modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Orta Karadeniz'deki bir il merkezinde yer alan beş farklı liseye devam eden 14-18 yaşları arasında ($X = 15,85$, $S = 2,1$) 229 erkek ve 233 kız olmak üzere toplam 462 öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Anne-Baba ve Akarana Bağlanması Envanteri, Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, araştırmacı tarafından uyarlanan Kişilerarası Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre aracılığı test edilen değişken olan kişilerarası yeterliğin beş boyutundan kendini açma ve duygusal destek sağlama dışındaki ilişki başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözme boyutlarının ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kısmi aracılık ettiği bulunmuştur. Ayrıca gizil değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında ebeveyn ve akrana bağlanma ile kişilerarası yeterlik arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaşmadığı, ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Gizil değişkenler arasındaki ilişkinin cinsiyet açısından sadece kişilerarası yeterlik ve öznel iyi oluş arasında farklılaştığı görülmüştür. Erkekler için kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yol anlamlı iken kızlarda bu ilişkinin anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları ilgili alan yazın bağlamında tartışılmış ve araştırmacılar ile psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Kişilerarası yeterlik
Ebeveyn ve akrana bağlanma
Öznel iyi oluş
Çoklu grup yapısal eşitlik modeli
Ergenler

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 14.12.2015
Kabul Tarihi: 20.07.2016
Elektronik Yayın Tarihi: 04.09.2016

DOI: 10.15390/EB.2016.6185

Giriş

Psikoloji bilimi ortaya çıktıktan sonra uzun yıllar psikolojinin temel odağını davranış problemleri ve olumsuz ruh sağlığının oluşturduğunu ifade eden Seligman (2007) psikoloji biliminin yeni yüzünün, bireylerin var olan ruh sağlığının daha iyi düzeye çıkartacak faktörlere odaklanması gerektiğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin potansiyel güçlerine odaklanıp iyi oluşlarını

* Bu makale yazının "Ergenlikte Ebeveyn ve Akarana Bağlanma ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Kişilerarası Yeterliğin Aracılığı" adlı doktora tezinden üretilmiş ve XIII. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, kemalbaytemir@hotmail.com

arttıracak yönleri geliştirilmelidir. İyi oluş, bilimsel çalışma konusu olarak yeni olmasına rağmen eski çağlardan beri filozofların üzerinde düşündüğü bir konudur. Aristotle, Epicurean, Çiçero, Stoacı filozoflar mutluluk üzerinde düşünmüşler, mutluluğun ne olduğunu araştırmışlar ve mutluluğa giden yolu tanımlamışlardır (Myers ve Diener, 1995). Ancak mutluluğun tanımının ne olduğu konusunda filozoflar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (Diener, Oishi ve Lucas, 2003). Mutluluk ve iyi oluş tanımları üç kategori altında incelenebilir. Birincisi mutluluğun kutsallık ve erdem gibi dışsal ölçütler tarafından tanımlanmasıdır. Buna göre mutluluk, bir öznel durum değil bazı arzulanabilir niteliklere sahip olmaktır. Bu durum, modern dünyanın mutluluk anlayışından farklı olarak bireyin kendi öznel yargısından ziyade dış gözlemcinin belli bir değer çerçevesinden yargısını ifade eder. İkincisi, bireylerin yaşamlarını tanımlamada kullandıkları olumlu terimlerin ne olduğu ile ilgilidir. Bu tanımlama yaşam doyumu olarak isimlendirilen ve iyi bir yaşamı belirleyen standartların ne olduğudur. Üçüncüsü ise hoş olan duygusal yaşantıları işaret eder. Bireyin hoş olan ve hoş olmayan duyguları ne kadar yaşadığı ile ilgilidir (Diener, 1984). Ryan ve Deci (2001), iyi oluşu, iki genel yaklaşımdan yola çıkarak açıklamışlardır. Bu yaklaşımlardan ilki olan **hazcı (hedonic)** yaklaşım, iyi oluşu acıdan kaçınma ve haz alma olarak görmektedir. İkinci yaklaşım olan **ödemik (eudaimonic)** yaklaşımda ise, iyi oluş, bireyin tam olarak psikolojik işlevselliği veya kendini gerçekleştirmesini ifade eder. Öznel iyi oluş hazcı geleneğe karşılık gelirken, psikolojik iyi oluş ise ödemik geleneğe karşılık gelmektedir (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002; Lent, 2004). Hazcı yaklaşıma dayalı öznel iyi oluşun temel unsurları yaşam doyumu, negatif ve pozitif duygular iken, ödemik yaklaşıma karşılık gelen psikolojik iyi oluşun temel unsurları; anlam, amaç, gelişme, kendini gerçekleştirmedir (Lent, 2004). Hazcı yaklaşıma dayalı olan öznel iyi oluş pratikte genel olarak insanların mutluluktan ne anladığıdır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Myers ve Diener'e (1995) göre öznel iyi oluş, olumlu duygunun sıklığı, olumsuz duygunun azlığı ve genel bir memnuniyet duygusudur.

Öznel iyi oluşun pek çok psiko-sosyal değişkenle ilişkili olduğu görülmektedir. Öz farkındalık (Wei, Liao, Ku ve Shaffer, 2011), kendini açma (Şahin, 2011), stresle başa çıkma (Terzi ve Cihangir Çankaya, 2009), yaşam amaçları ve temel psikolojik ihtiyaçlar (İlhan, 2009), bağlanma (Armsden ve Greenberg, 1987; Ma ve Huebner, 2008) öznel iyi oluşla ilişkili değişkenlerden bazılarıdır. Bireylerin kişilikleri ve birtakım içsel ve dışsal faktörlerinin yanı sıra demografik özelliklerinin de öznel iyi oluşu etkilediği görülmektedir. Demografik faktörlerden biri olan cinsiyet ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelendiğinde bazı çalışmalarda kadınların (Gündoğdu ve Yavuzer, 2012; Tuzgöl Dost, 2007; Wood, Rhodes ve Whelan, 1989) bazı çalışmalarda ise erkeklerin (Haring, Stock ve Okun, 1984; Saföz Güven, 2008) öznel iyi oluşlarının yüksek olduğu, bazı çalışmalarda ise cinsiyet açısından bir fark olmadığı (Civitci, Civitci ve Fiyakalı, 2009; Özdemir, 2012) ortaya çıkmıştır.

Öznel iyi oluşun önemli yordayıcılarından biri olan bağlanmanın ilk olarak Bowlby tarafından kavramsallaştırıldığı görülmektedir (Armsden ve Greenberg, 1987; Bretherton, 1992; Hazan ve Shaver, 1994). Bağlanmayı duygusal bir bağ olarak gören Ainsworth (1989), duygusal bağı bireyin içsel organizasyonun bir temsili olarak ifade etmiştir. Ona göre duygusal bağ ya da bağlanma, önemli bir kişiye uzun süreli kalıcı bir bağ olarak tanımlanabilir. Bowlby'e (1973, 2012b) göre çocuklar, ebeveynleri ile etkileşimleri sırasında onlara ilişkin zihinsel temsiller geliştirirler. Bu zihinsel temsiller ya da içsel çalışan modeller, sosyal davranışlar ve beklentilerde çocuğa yaşam boyu rehberlik eder. Güvenli bağlanmada içsel çalışan modeller, temel güven duygusu ile karakterize olup özellikle stres zamanlarında başkalarının ulaşılabilir ve gereksinmelere yanıt verebilir olarak algılanırken, güvensiz bağlanma durumunda ise bunun tersine bakıcının tepkisiz ve tutarsız olduğu, bağlanma figürüne ulaşamaz olduğu ve kendisinin değersiz olduğu biçiminde algılanır (Anders ve Tucker, 2000). Bebeklikteki bağlanma gelişimin başladığı yolu izlemeye devam etme ve sosyal ilişki kurma, duygu düzenleme ve uyarım azaltma gibi pek çok gelişim işlevi ile ilişkilidir. Bağlanma yaşantıları kalıcıdır, hatta bu karmaşık gelişim kişiliğin biçimlenmesinde hayati rol oynar (Sroufe, 2005). Bağlanma kuramına göre ilk anne-çocuk ilişkisi, arkadaş ilişkileri gibi aile dışındaki kişilerarası ilişki bağlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Shomaker ve Furman, 2009). Bağlanma kuramının temel önermesi, ilk anne-çocuk ilişkisinde oluşan bağın yaşam boyu çocuğun kişilerarası ilişkilerine yansıtacağıdır (Schneider, Atkinson ve Tardif, 2001).

Ebeveynle ilk güvenli bağlanma ilişkisinin, yüksek düzeyde kişilerarası yeterlikle (Paulk, 2008), olumlu arkadaş ilişkisiyle (Doğan, Karaman, Çoban ve Çok, 2012; Engels, Dekovic ve Meeus, 2002), atılganlık, sosyal beceri, sosyal yeterlikle (Moretti ve Peled, 2004; Onur, 2006; Ross ve Fuertes, 2010), olumlu iletişim becerileriyle (Guerrero ve Jones, 2005), çatışma yönetimiyle (Ben Ari ve Hirshberg, 2009), sosyal etkileşim ve popülerlikle (Little, 2003), kendini açmayla (Çetinkaya ve Akbaba, 2011; Mikulincer ve Nachshon, 1991) olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Kuramsal açıdan bakıldığında, güvenli bağlananlar kendini ve başkalarını değerli görmekte, kendine ve başkalarına güvenmekte, stresli zamanlarda bağlanma figürlerine kolaylıkla ulaşabileceği inancı taşımakta ve daha etkili sosyal destek ağları oluşturabilmektedir. Güvensiz bağlanmanın, sosyal etkileşimlerde başarısız olma ve daha zayıf destek ağlarına sahip olmakla (Anders ve Tucker, 2000), yalnızlık ve depresyonla (DiTommaso, Brannen McNulty, Ross ve Burgess, 2003; İlhan, 2012; Wei, Russell ve Zakalik, 2005), suça eğilimli davranışlarla (Allen vd., 2002) ilişkili olduğu görülmektedir.

Ebeveynler, bir şekilde inanç ve değerlerini çocuğa yansıtır ve bu durum çocuğun başkaları ile olan ilişkilerde öz farkındalığını ve kendine olan güvenini etkiler. Çocukluktaki erken bağlanma yaşantıları ergenlikte bireyin davranışlarını ve gelişimini etkilemeye devam etmektedir (Akhtar, 2012). Buhrmester (1990) arkadaşları ile daha yakın ilişkiler kuran ergenlerin kuramayanlara göre, kişilerarası yeterliklerinin daha yüksek olduğunu kişilerarası yeterliği yüksek olanların daha az düşmanlık duygusuna, daha az kaygıya ve daha yüksek öz saygıya sahip oldukları ifade etmektedir. Diener ve Seligman (2004), sosyal ilişkilerin kalitesinin kişinin öznel iyi oluşunda kritik önemini olduğunu, olumlu ve destekleyici ilişkilerle, sosyal aidiyetin öznel iyi oluşun sürdürülmesinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Buna göre, belki de yakın ilişkiler kurma yeteneği, kişinin öznel iyi oluşunu temel olarak etkilemektedir. Benzer bir şekilde Myers (1999), başkaları ile yakın ilişkiler kurmanın hayati önemini olduğunu ve destekleyici yakın ilişkilerin fiziksel ve duygusal iyi oluşa katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Nitelikli ilişkilerin bireyin mutluluğunda önemli rol oynadığı görülmektedir. Doyum sağlayıcı ilişkiler kurabilmek için bireylerin nerede, nasıl davranacağını bilmesi etkili, uygun ve içinde bulunduğu bağlamı dikkate alan kişilerarası becerilere sahip olması önem kazanmaktadır. Birçok araştırmada, sosyal yetkinlik ile öznel iyi oluş (Eken, 2010), arkadaşlık niteliği, sosyal beceri ve mutluluk (Demir, Jaafar, Bilyk ve Ariff, 2012) sosyal beceri ve psikolojik öznel iyi oluş (Segrin ve Taylor, 2007), öznel iyi oluş ile kendini açma (Şahin, 2011), öz duyarlılık, çatışma çözme ve öznel iyi oluş (Yarnell ve Neff, 2013), çatışma çözme ve psikolojik uyum (Tucker, McHale ve Crouter, 2003), duygusal destek ve öznel iyi oluş (Uchida, Kitayama, Mesquita, Reyes ve Morling, 2008) anlamlı olarak ilişkili görülmektedir.

Bireyin öznel iyi oluşu ve kişiliğiyle aileye bağlanma arasındaki ilişki, gelişim psikolojisini uzun süreden beri ilgilendiren bir sorudur (Armsden ve Greenberg, 1987). Bowlby (2012a) ve Ainsworth (1989), ergenlik sürecinde yakın ilişkilerde ergenlerin akrana bağlanmalarının ebeveynle bağlanma kadar baskın olduğunu, başka bir deyişle eşit bir şekilde bağlanma davranışını bölüştürdüğünü veya duygusal destek kaynağı sağlamada arkadaşların belki de ebeveynin yerine geçtiğini belirtmişlerdir. Diğer bir olasılığın da bağlanma kaynağı olarak arkadaşların anneye göre ikinci planda kalmasıdır (Freeman ve Brown, 2001). Ergenlik sürecinde akrana bağlanmalarda artış olduğu görülmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmında kızlarda ve erkeklerde ebeveynle bağlanmada farklılık görülmezken akrana bağlanmada kızların erkeklere göre daha fazla bağlandıkları görülmektedir (Ma ve Huebner, 2008; Nickerson ve Nagle, 2005; Raja, McGee ve Stanton, 1992). Kızlar akranlarına kendilerini daha çok açmakta ve daha çok yakınlık kurmaktadır (Berndt, 1992; Buhrmester, Furman, Wittenberg ve Reis, 1988).

Ergenlikteki gelişmeyle birlikte aile ile geçirilen zaman azalırken, arkadaşlarla geçirilen zamanda ciddi bir artış gözlenmektedir. Bununla beraber ebeveynler, ergenin gelişimini etkilemekte anahtar role sahip olmaya devam ederler (Moretti ve Peled, 2004). Çok sayıda araştırma, ergenlerde ebeveyn ve arkadaşlara güvenli bağlanmanın öznel iyi oluşun ve uyumun olası belirleyicisi olacağını (Armsden ve Greenberg, 1987; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000; Ma ve Huebner, 2008; Wilkinson ve Walford, 2001) göstermektedir. Bununla birlikte, ebeveynle bağlanmanın mı, yoksa akrana bağlanmanın mı ergenin iyi oluş ve uyumunu daha çok yordadığına ilişkin yapılan çalışmalar, her ikisinin de ergenin öznel iyi oluş ile ilişkili olduğunu belirtmekle birlikte bazı araştırmacılar, ebeveynle bağlanmanın, akrana bağlanmaya göre öznel iyi oluşu ve uyumu daha iyi açıkladığını (Kocayörük, 2009; Ma ve

Huebner, 2008; Wilkinson ve Walford, 2001) diğer bazı araştırmacılar ise, akrana bağlanmanın ebeveyne bağlanmaya göre öznel iyi oluşu ve uyumu daha iyi açıkladığını öne sürmektedirler (Laible vd., 2000; Laible, 2007).

Birçok çalışmada, ebeveyn ve akrana bağlanmanın psikolojik uyum ve öznel iyi oluşu doğrudan değil, bazı aracı değişkenler aracılığıyla yordadığı bulunmuştur. Bu çalışmaların birinde, Ross ve Fuertes (2010) babaya bağlanmanın sosyal beceriyi daha iyi yordadığını ve bunun da daha çok ilişkisel yeterliği ve duygusal uyumu geliştirdiğini; anneye bağlanmanın ise, daha iyi çatışma çözme davranışını yordadığını, bunun da daha çok ilişkisel yeterliği ve duygusal uyumu geliştirdiğini bulmuşlardır. Yine benzer bir şekilde, Wei ve diğerleri (2005), sosyal öz yeterliğin kaygılı bağlanma, yalnızlık duygusu ve depresyon arasında aracı rol oynadığını; kendini açmanın ise kaçınan bağlanma, yalnızlık duygusu ve depresyon arasında aracı rol oynadığını bulmuşlardır. Benzer çalışmalarda Rice, Cunningham ve Young (1997) ebeveyne bağlanma ve duygusal uyum arasında sosyal yeterliğin aracı olduğunu bulmuşlardır. Türkiye'de yapılan çalışmaların birinde de Kocayörük (2010a), yetkinliğin iyi oluş ve anneye bağlanma arasında tamamen aracı olduğunu ancak; anneye bağlanma ve uyum arasında kısmi olarak aracı rolünün olduğunu ortaya koymuştur. Görüldüğü üzere ebeveyn ve akrana bağlanma çalışmaları, güvenli bağlanmanın bireyin öznel iyi oluşunda ve uyumunda etkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, bu ilişkinin doğrudan olabileceği gibi, bağlanma alanyazını ile tutarlı olarak güvenli bağlanma sonucunda kendini değerli ve yetkin görme, sıcak ve destekleyici ilişkiler kurabilme, sosyal destek ağları oluşturma ve kişilerarası etkin beceriler sergileme gibi değişkenler aracılığıyla da olabileceği görülmektedir.

Bu çalışmada çeşitli sosyal ve psikolojik işlevlerle (girişkenlik, iletişim, evlilik ve arkadaş ilişkileri, öz saygı, yalnızlık, sosyal destek vb.) kuramsal olarak ilişkili olan (Buhrmester vd., 1988) kişilerarası yeterlik (ilişki başlatma, gücünü ortaya koyma, kendini açma, duygusal destek sağlama ve çatışma çözme) ilişkili değişken olarak ele alınmıştır. Buhrmester ve diğerlerine (1988) göre kişilerarası yeterlik bir grup kişilerarası becerinin (örn. kendini açma, ilişki başlatma gibi) toplamı olarak düşünülebilir. Alanyazın incelendiğinde kişilerarası yeterliğin, bağlanma ve öznel iyi oluş arasında aracı rolü incelenmemiştir. Bu çalışmada, kişilerarası yeterliğin ebeveyn ve arkadaşla bağlanma ile öznel iyi oluş arasında aracı rolü olabileceği düşünülmüş ve bu aracılığın rolü test edilmek istenmiştir. Çünkü kişilerarası yeterliğin gelişiminde erken yaşantıların önemli rolü olduğu görülmektedir. Örneğin güvensiz bağlananların kişilerarası yeterliği düşük iken; güvenli bağlananların kişilerarası yeterliğinin yüksek olduğu (Paulk, 2008) görülmektedir. Bakım verenlerle yaşanan anlamlı ve sıcak ilişkiler çocuğun kendisini ve diğerlerini değerli görmesini sağlamakta (Bowlby, 1973, 2012a) böylece çocuk, başkaları ile daha yakın ve güvenli ilişkiler geliştirmektedir. Güvenli bağlanan bireyler hem günlük sosyal yaşantılarında hem de yakın romantik ilişkilerinde daha iyi kişilerarası beceriler sergilemektedir. Kişilerarası yeterlikten yoksun bireyler depresyondan yakınırken (bkz: Cooley, Buren ve Cole, 2010; Cummins, 2010), kişilerarası yeterliği yüksek bireylerin daha iyi uyum sağladığı (Buhrmester, 1990) ve daha mutlu olduğu (Demir vd., 2012) görülmektedir. Böylece bireylerin mutluluğunda, başarısında ve uyumunda önemli bir değişken olan kişilerarası yeterliğin aracı rolünün bağlanma ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir değişken olabileceği düşünülmüştür. Buradan hareketle bu araştırmanın temel amacı, ergenlerde ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterliğin aracı rolünü incelemektir. Araştırmanın ikinci amacı önerilen modelde yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırmanın Birinci Amacına İlişkin Hipotezler

- Ebeveyne ve akrana bağlanma ile kişilerarası yeterlik arasında doğrudan olumlu ilişki vardır.
- Kişilerarası yeterlik ve öznel iyi oluş arasında doğrudan olumlu ilişki vardır.
- Ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında doğrudan olumlu ilişki vardır.
- Ebeveyne ve akrana bağlanma, kişilerarası yeterliği arttırarak öznel iyi oluşla olumlu ve dolaylı ilişkiler gösterir.

Araştırmanın İkinci Amacına İlişkin Hipotezler

- Gizil değişkenler arasında ilişkiler cinsiyete göre farklılık gösterir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır (Karasar, 2005). İlişkisel araştırma, iki veya daha fazla değişken arasında ilişkiyi etkilemeye yönelik bir girişimde bulunmaksızın değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Bu çalışmada da ergenlerin ebeveyn ve akranlarına bağlanmaları, kişilerarası yeterlikleri ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişki olduğu gibi tanımlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Orta Karadeniz'de yer alan bir ildeki beş farklı liseye devam eden yaşları 14-18 arası değişen (\bar{X} = 15,85; SS = 1,02) 229 erkek ve 233 kız olmak üzere toplam 462 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilen farklı liselere devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Bu örnekleme yöntemi evrende incelenen problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumların belirlenerek bu durumlar üzerinde çalışılmasını ifade eder (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Çalışma grubuna mümkün olduğu kadar farklı lise türlerine devam eden öğrenciler seçilerek çeşitlilik sağlanmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin okullara göre dağılımına bakıldığında: Anadolu Lisesi (n =115), Fen Lisesi (n =94), Sağlık Meslek Lisesi (n =95), Endüstri Meslek Lisesi (n =78), İmam Hatip Lisesi (n =80) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, ergenlerin ebeveyn ve akranlarına bağlanmalarını ölçmek için Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilen ve Kocayörük (2010b) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Anne-Baba ve Akrana Bağlanması Envanteri (ABABE), ergenlerin öznel iyi oluşlarını ölçmek için Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilen Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği ve ergenlerin kişilerarası yeterliğini ölçmek için Buhrmester ve diğerleri (1988) tarafından geliştirilen ve Baytemir (2014) tarafından Türkçeye uyarlanması yapılan Kişilerarası Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır.

Anne-Baba ve Akran Bağlanması Envanteri (ABABE)

Ergenlerin anne-baba ve akranlarına bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Kocayörük (2010b) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek her bir boyutunda 18 madde olan üç alt boyuttan (anne, baba ve akran) oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, maddelerin faktör yük değerlerinin .45 ile .87 arasında olduğu görülmüştür. Yapı geçerliğini doğrulamak için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinin uyum değerlerinin (RMR = .053 ile .072, RMSEA = .059 ile .070, GFI = .89 ile .91, AGFI = .86 ile .89, CFI = .93 ile .94) yeterli olduğu bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik için yapılan analizlerde ABABE ile benlik saygısı ve pozitif ve negatif duygu ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında her alt boyut için Cronbach alfa değerleri sırasıyla anneye bağlanma için α = .91, babaya bağlanma için α = .92 ve akranlara bağlanma için α = .89 olduğu ortaya çıkmıştır. Test tekrar test güvenilirliği için 77 ergene, iki hafta ile ABABE uygulanmış ve anneye bağlanmada r = .34 ile r = .72 arasında, babaya bağlanmada r = .63 ile r = .81 arasında, akranlara bağlanmada ise r = .46 ile r = .55 arasında korelasyon değerleri elde edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği için hesaplanan Cronbach alfa değerleri; akranlara bağlanma .89, anneye bağlanma .89 ve babaya bağlanma .92 olarak bulunmuştur.

Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği

Eryılmaz (2009) tarafından ergenlerin öznel iyi oluşlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek dört boyutlu olup 15 maddeden oluşmaktadır. Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla, açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bir dizi analizden sonra 15 maddeden oluşan dört boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Faktör analizi sonucunda dört faktörün toplam varyansın %61,64'ünü açıkladığı ortaya çıkmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için hesaplanan Cronbach alfa değerleri alt boyutlar için şu şekildedir: Aile ile ilişkilerde doyum .83, önemli diğerleri ile ilişkide doyum .73, yaşam doyum .81,

olumlu duygular, .66. Ölçeğin tümü için ise Cronbach alfa katsayısı .86'dır. Ayrıca iki hafta arayla elde edilen test tekrar kararlılık katsayısının .83 olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada Cronbach alfa değerlerinin tüm ölçek için .87, alt boyutlar için ise .72 ile .92 arasında olduğu görülmüştür.

Kişilerarası Yeterlik Ölçeği

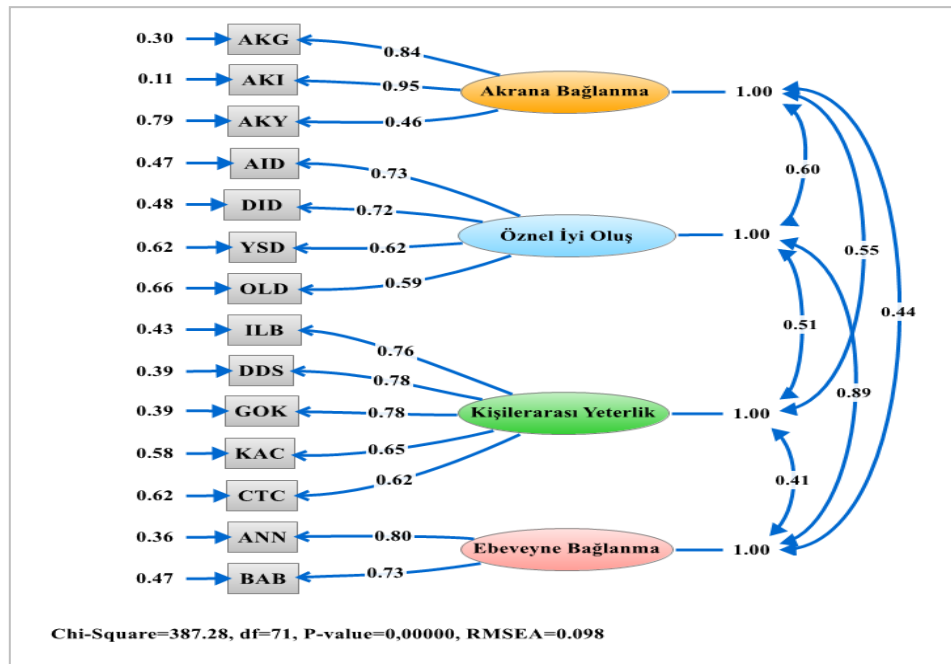
Yakın arkadaşlık ilişkilerinde kişilerarası yeterliği ölçmek için Buhrmester ve diğerlerinin (1988) geliştirdikleri ölçek Baytemir (2014) tarafından doktora tez çalışmasında uyarlanarak kullanılmıştır. Buhrmester ve diğerlerinin (1988) geliştirdikleri ölçek 5'li likert tipinde olup kişilerarası yeterliğe ilişkin beş görev alanını (İlişkiyi başlatma, gücünü ortaya koyma, çatışma çözme, kendini açma, duygusal destek sağlama) ölçmektedir. Her bir boyutta sekiz madde olup toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları iki farklı ergen grubundan elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Birinci ve ikinci çalışmada ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modelin yeterli uyum değerleri ürettiği (Birinci çalışma: $\chi^2/sd=2.6$, RMSEA=.059, CFI=.94, NFI=.94, GFI=.90; İkinci çalışma: $\chi^2/sd=1.92$, RMSEA=.054, CFI=.95, NFI=.95, GFI=.90) görülmüştür. Ölçüt geçerliği çalışmasında kişilerarası yeterlik ölçeğinin alt boyutları ile sıfatlara dayalı kişilik testinin alt boyutları ve ergen öznel iyi oluş ölçeği arasındaki korelasyon katsayılarının olumlu ve olumsuz yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Güvenirlik hesaplamalarında Cronbach Alfa değerlerinin her iki uygulamada da alt boyutlar için .70 ile .81 arasında değiştiği, ölçeğin tümü için de .90 ve .91 olduğu görülmüştür. Beş hafta arayla elde edilen test tekrar güvenilirlik katsayıları ise tüm ölçek için .85, alt boyutlar için ise .60 ile .83 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu çalışmada Cronbach alfa değerlerinin tüm ölçek için .92, alt boyutlar için ise .73 ile .81 arasında olduğu görülmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesi SPSS 21.0 ve LISREL 8.8 kullanılarak yapılmıştır. İlk olarak toplanan veriler hatalı kodlama açısından incelenmiş boş ya da eksik bırakılan veriler analiz dışı tutulmuştur. Örneklem grubundan toplanan verilerde "doğrusallık" ve "normallik" sayıtlarına zarar verecek uç değerler olup olmadığını anlamak amacıyla Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanmıştır. Mahalanobis uzaklık değeri $\chi^2_{16;0.001} = 40.79$ 'dan büyük 53 gözlem (multivariate outlier) değerlendirme dışında bırakılmıştır. Değişkenlere ilişkin histogram grafikleri incelenmiş ve normal dağılım göstermeyen değişkenler olduğu görülmüştür. Normal dağılım göstermeyen verilere farklı dönüşümler uygulanarak normal dağılım göstermesi sağlanabilir (Tabachnick ve Fidell, 2007) Normalden fazla sola çarpıklık gösteren anneye bağlanma değişkeninin alt boyutlarından anne güven, babaya bağlanma değişkeninin alt boyutlarından baba güven ve öznel iyi oluş değişkeninin alt boyutlarından aile ilişkilerinde doyum ve önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum alt boyutlarına logaritmik dönüşüm uygulanmıştır. Bunların dışında kalan diğer değişkenler ılımlı sola çarpıklık gösterdiğinden kare kök dönüşümü uygulanmıştır. Normallik ve doğrusallık sayıtları incelendikten sonra 462 veri üzerinden Maximum Likelihood yöntemi ile analizler yapılmıştır. Araştırmada öne sürülen aracılık modelinin test edilmesi için yapısal eşitlik modeli, gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için çoklu grup yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modelleri test edilmeden önce gizil değişkenlerin ölçüm modelleri sınanmıştır.

Gizil Değişkenlerin Ölçüm Modelleri

Anderson ve Gerbing (1988) aracılık modellerinin test edilmesinde iki aşamalı yaklaşım önermişlerdir. Yapısal model test edilmeden önce, ölçme modelinin kabul edilebilir uyum değerleri üretip üretmediği "incelenir. Ölçme modeli sonucunda kabul edilebilir uyum değerleri ortaya çıkınca yapısal model test edilir. Bu çalışmada hipotez ölçüm modeli test edilmiştir. Ancak hipotez ölçüm modelinin doğrulanmaması sonucunda alternatif ölçüm modelleri sınanmıştır. Alternatif ölçüm modellerinden en iyi uyum değerleri üreten alternatif model kabul edilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotez modele ilişkin ölçüm modeli Şekil 1'te verilmiştir.

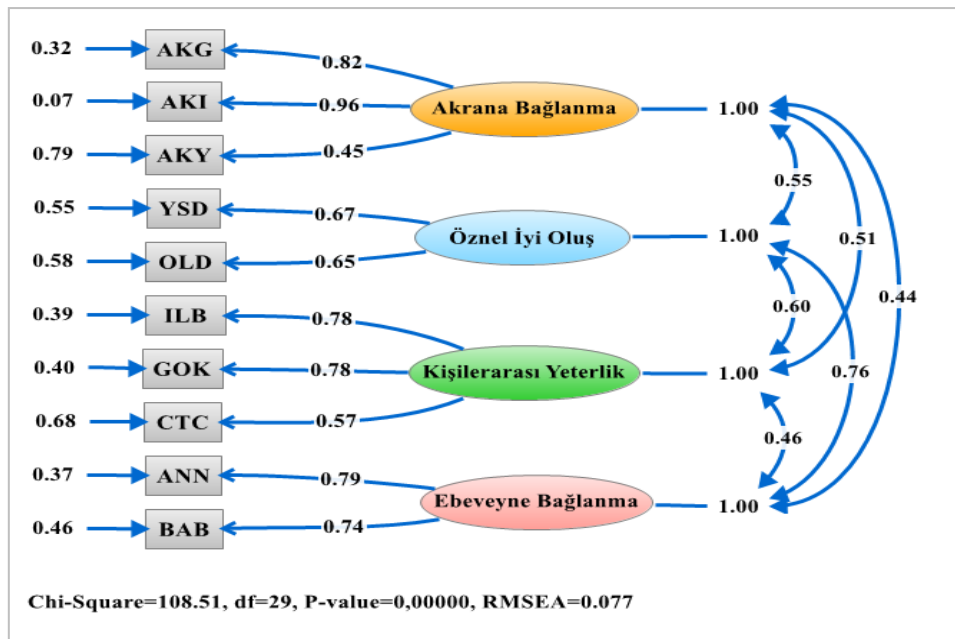

Şekil 1. Hipotez Ölçüm Modeline İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Hipotez ölçüm modelinde model uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 5.45$, RMSEA = .098, SRMR = .066, CFI=.94, NFI =.93, GFI=.89) yetersiz olduğu görülmüştür. Özellikle ebeveyn ve öznel iyi oluş arasında standardize edilmiş ilişki katsayısının çok yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum ölçme modeli açısından olumsuz bir durumdur. Bir başka deyişle ebeveyne bağlanma ve öznel iyi oluşun benzer yapıya sahip olduğunu, benzer yapıyı ölçtüğünü düşündürmektedir. Modifikasyon önerileri incelendiğinde ebeveyne bağlanma ile öznel iyi oluşun alt boyutlarından aile ilişkilerinde doyumun (AID) en yüksek modifikasyona sahip olduğu, ikinci en yüksek modifikasyon önerisi ise yine ebeveyne bağlanma ile öznel iyi oluşun alt boyutlarından önemli diğerleri ile ilişkilerde doyumun olduğu görülmektedir. Bu göstergelerden yola çıkıp ölçme modeli için açıcı faktör analizi yapılarak gizil değişkenlerin göstergeleri temsil edip edilmediği incelenmiştir.

Ölçme modelinde dört gizil değişken ve dört gizil değişkeni temsil eden 14 gösterge yer alırken açıcı faktör analizi sonrasında üç gizil değişken altında 14 göstergenin olduğu ortaya çıkmıştır. Birinci boyutta ebeveyne bağlanma gizil değişkeninin göstergeleri olan anneye ve babaya bağlanma göstergelerinin, öznel iyi oluşun göstergeleri olan aile ilişkilerinde doyum, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum, yaşam doyumunu, olumlu duygu göstergeleri ile iç içe geçtiği benzer yapı altında yer aldığı görülmüştür. Myers ve Diener'e (1995) göre, öznel iyi oluş olumlu duygunun sıklığı, olumsuz duygunun azlığı ve yaşamdan alınan doyumdur. Ölçüm modelinde yer alan modifikasyon önerileri doğrultusunda ve kuramsal alan dikkate alınarak en yüksek modifikasyon önerisi veren göstergeler (AID ve DID) ölçüm modelinden çıkartılarak geriye kalan yaşam doyumunu ve olumlu duygu göstergeleri için açıcı faktör analizi yapılmıştır. İki boyutun toplam varyansın % 69,59'unu açıkladığı görülmektedir. Bu bakımdan ergen öznel iyi oluş ölçeğinin iki alt boyutunun açıkladığı varyans da dikkate alınarak öznel iyi oluşu yaşam doyumunu ve olumlu duygu göstergeleri oluşturmuştur. Öznel iyi oluşu iki göstergenin temsil ettiği alternatif ölçüm modeli test edilmiştir. Alternatif ölçüm modelinde ebeveyne bağlanma ve öznel iyi oluş arasındaki çok yüksek olan ilişkinin .89' dan .76' ya düştüğü ancak model uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 5.60$, RMSEA = .010, SRMR = .061, CFI=.94, NFI =.93, GFI=.91) yeterli olmadığı görülmektedir.

Veriyi en iyi açıklayan alternatif modele ulaşmak için gösterge azaltma yoluna gidilmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda öznel iyi oluşu yordamada kişilerarası yeterliğin aracılığı test edildiğinden sonuç değişkeni olan öznel iyi oluş ile kişilerarası yeterliğin alt boyutları arasındaki korelasyon değerleri incelenerek olası en iyi alternatif modelin bulunması amaçlanmıştır (bkz. Tablo 1). Kişilerarası yeterliğin alt boyutlarından öznel iyi oluşun boyutları ile en düşük korelasyona sahip olan kendini açma boyutu eşitlikten çıkarılmış ve analiz tekrar edilmiştir. Alternatif ölçüm modeli 1'e ait değerler ($\chi^2/sd = 5.34$, RMSEA = .097, SRMR = .056, CFI=.95, NFI =.94, GFI=.93) incelendiğinde bir önceki modele göre uyum değerlerinde iyileşme görülmesine rağmen uyum değerlerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Kişilerarası yeterliğin alt boyutlarından öznel iyi oluşun alt boyutları ile ikinci en düşük korelasyona sahip duygusal destek sağlama boyutu eşitlikten çıkarılmış ve analiz tekrar edilmiştir. Alternatif ölçüm modeli 2 (nihai model) Şekil 2'te verilmiştir.

Şekil 2. Alternatif Ölçüm Modeli 2'ye (Nihai Model) İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Alternatif ölçüm modeli 2'ye (nihai model) ilişkin uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 3.74$, RMSEA = .077, SRMR = .053, CFI=.97, NFI =.95, GFI=.96) iyi ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Alternatif ölçme modelleri içerisinde en güçlü uyum değerleri üreten modelin alternatif ölçüm modeli 2 olduğu görülmüştür. Yapısal eşitlik modellerinin test edilmesi doğrulanmış ölçüm modeli üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde ilk olarak hipotez ölçüm modelinde yer alan gözlenen değişkenlere ilişkin betimleyici istatistiklere ve hipotez ölçüm modelinde yer alan ölçme araçlarına ilişkin tanımlayıcı bilgilere yer verilmiştir (Tablo 1 ve 2). Daha sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda ilk olarak ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığına ilişkin öne sürülen modele ilişkin yapısal eşitlik modeli bulgularına, ikinci olarak araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre değişip değişmediğine ilişkin çoklu grup yapısal eşitlik modeli bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 1. Hipotez Ölçüm Modelinde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Korelasyonlar, Ortalama ve Standart Sapmalar

	ANN	BAB	AKG	AKI	AKY	ILB	DDS	GOK	KAC	CTS	AID	DID	YSD	OLD	\bar{X}	SS
ANN															6.47	2.00
BAB	.58**														7.38	2.37
AKG	.26**	.22**													2.66	1.00
AKI	.34**	.31**	.80**												2.30	0.84
AKY	.35**	.33**	.43**	.43**											2.62	0.89
ILB	.28**	.23**	.28**	.38**	.10*										3.84	0.84
DDS	.26**	.21**	.44**	.48**	.18**	.56**									3.16	0.80
GOK	.28**	.25**	.29**	.41**	.15**	.63**	.60**								3.30	0.81
KAC	.11*	.08	.36**	.34**	.04	.55**	.47**	.53**							3.85	0.73
CTS	.33**	.28**	.23**	.29**	.11*	.44**	.61**	.43**	.36**						3.67	0.72
AID	.62**	.58**	.26**	.34**	.24**	.23**	.25**	.26**	.09	.31**					1.39	0.50
DID	.47**	.39**	.46**	.47**	.38**	.30**	.26**	.30**	.22**	.29**	.54**				1.58	0.62
YSD	.40**	.38**	.25**	.32**	.23**	.39**	.18**	.34**	.21**	.24**	.38**	.50**			2.06	0.67
OLD	.38**	.39**	.33**	.39**	.25**	.30**	.28**	.22**	.13**	.37**	.39**	.43**	.47**		1.81	0.59

**p< .01, *p< .05, ANN: Anneye bağlanma, BAB: Babaya bağlanma, AKG: Akran güven, AKI: Akran iletişim, AKY: Akran yabancılaşma, ILB: İlişki başlatma, DDS: Duygusal destek sağlama, GOK: Gücünü ortaya koyma, KAC: Kendini açma, CTS: Çatışma çözme, AID: Aile ilişkilerinde doyum, DID: Önemli diğerleri ile ilişkide doyum, YSD: Yaşam doyumu, OLD: Olumlu duygular

Tablo 1'de görüldüğü üzere, babaya bağlanma, akrana bağlanmanın akran yabancılaşma boyutu, öznel iyi oluş ölçeğinin aile ilişkilerinde doyum alt boyutunun kişilerarası yeterliğin kendini açma ile olan ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p > .05$) görülmektedir. Anneye bağlanma ve kendini açma, akrana bağlanmanın akran yabancılaşma boyutunun kişilerarası yeterliğin alt boyutu olan ilişki başlatmayla ve çatışma çözmeye anlamlı ($p < .05$) ancak düşük ilişkisinin olduğu görülmektedir. En yüksek ilişkilerin ise akrana bağlanma ölçeğinin alt boyutları olan akran güven ve akran iletişim boyutları, kişilerarası yeterliğin alt boyutları olan ilişki başlatma ve gücünü ortaya koyma boyutları, gücünü ortaya koyma ve duygusal destek sağlama alt boyutları, çatışma çözüme ve duygusal destek sağlama alt boyutları ve anneye bağlanma ile öznel iyi oluşun alt boyutlarından olan aile ilişkilerinden doyum alt boyutu arasında olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler arasındaki ilişkilerin ise düşük ve orta düzeyde anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelleri doğası gereği kuramsal olarak güçlü bir dayanağa ihtiyaç duyar. Bununla birlikte ilişkilerin yüksek düzeyde olmaması gerekir. Aksi takdirde çoklu bağlantı problemi ortaya çıkar. Başka bir ifade ile ölçülen yapının çok benzer olduğu düşünülür. Tablo 1'deki değişkenler arasındaki ilişkilerin ileri sürülen model için yeterli olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Hipotez Ölçüm Modelindeki Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Gizil Değişkenler	Göstergeler	Erkek (n = 229) Kız (n = 233)				
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	α
Öznel iyi oluş	Yaşam doyumunu	1.96	.70	2.15	.61	.92
	Olumlu duygular	1.84	.60	1.78	.58	.72
Kişilerarası yeterlik	İlişki başlatma	3.73	.88	3.95	.79	.80
	Duygusal destek sağlama	3.32	.75	2.99	.82	.79
	Gücünü ortaya koyma	3.30	.79	3.30	.83	.81
	Kendini açma	3.84	.73	3.86	.73	.73
	Çatışma çözüme	3.69	.69	3.65	.76	.75
Ebevyne bağlanma	Anneye bağlanma	6.62	1.85	6.31	2.11	.89
	Babaya bağlanma	7.36	2.31	7.40	2.43	.92
Akrana bağlanma	Güven	3.00	.99	2.32	.88	.83
	İletişim	2.48	.85	2.11	.79	.84
	Yabancılaşma	2.75	.91	2.50	.85	.72

Tablo 2'de görüldüğü üzere, tüm grup için öznel iyi oluşun göstergelerinin Cronbach alfa değerlerinin .72 ile .92 arasında değiştiği, kişilerarası yeterliliğin göstergelerinin .73 ile .81 arasında değiştiği, ebevyne bağlanmanın göstergelerinin .89 ve .92 olduğu, akrana bağlanmanın göstergelerinin ise .72 ile .84 arasında değiştiği görülmektedir. Bunun yanında kız ve erkeklerin göstergelere ilişkin ortalamalarının birbirine yakın olduğu, sadece kişilerarası yeterliğin göstergelerinden duygusal destek sağlama ve akrana bağlanma göstergelerinde erkeklerin puan ortalamalarının kızlardan yüksek olduğu görülmektedir.

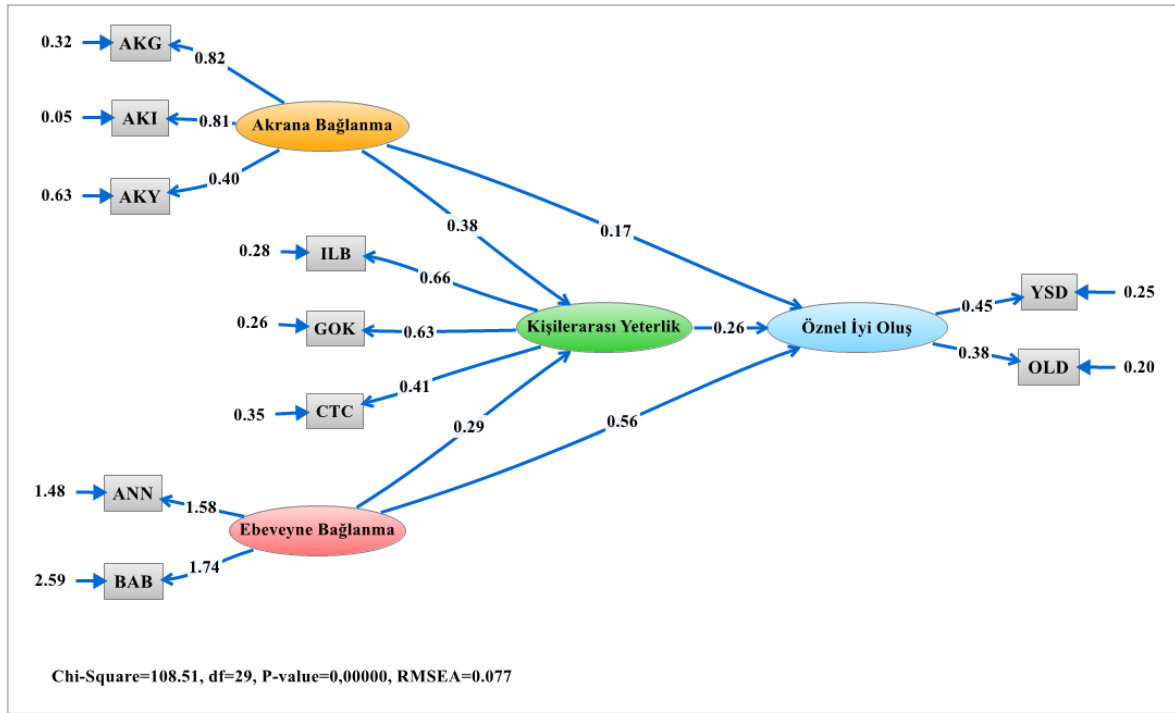
Yapısal Eşitlik Modeli Analizleri

Çoklu grup yapısal eşitlik modellemesi stratejisi gereği öncelikle tüm grup için yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Yapısal modelin tüm grup için iyi değerler ürettiği görüldükten sonra çoklu grup yapısal eşitlik modeli analizleri yapılmıştır.

Ebeveyn ve Akrana Bağlanma ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Kişilerarası Yeterliğin Aracılığına İlişkin Bulgular

Tüm grup için yapısal model sonuçlarına bakıldığında tüm t değerlerinin anlamlı çıktığı görülmüştür. Akrana bağlanma ve kişilerarası yeterlik arasındaki ilişkiye ait t -değeri 6.35; akrana bağlanma ve öznel iyi oluş arasındaki t -değeri 2.65; ebevyne bağlanma ve kişilerarası yeterlik arasındaki ilişkiye ait t -değeri 4.52; ebevyne bağlanma ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye ait t -değeri

7.40; kişilerarası yeterlik ve öznel iyi oluş arasındaki t -değeri 3.51 olarak bulunmuştur. Modele ait uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 3.74$, RMSEA = .077, SRMR = .053, CFI = .97, NFI = .95, GFI = .96) yeterli olduğu görülmüştür. Tüm grup yapısal modele ilişkin standardize edilmiş yol katsayıları Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Tüm Grup Yapısal Modele İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Baron ve Kenny (1986) yöntemine göre, aracılık ilişkisinin olabilmesi için belli şartların olması gerekmektedir. Bu durumda ilk şart, akran ve ebeveyne bağlanma öznel iyi oluşla ilişkilidir. İkinci şart, akran ve ebeveyne bağlanma kişilerarası yeterlikle ilişkilidir. Üçüncü şart, kişilerarası yeterlik öznel iyi oluşla ilişkilidir (bkz. Şekil 1: Alternatif Ölçüm Modeli 2). Öne sürülen tüm şartların karşılandığı görülmektedir. Aracı değişken olan kişilerarası yeterliğin etkisi kontrol edildiğinde akrana ve ebeveyne bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin azalması ya da tamamen anlamsız olması beklenmektedir. Standardize edilmiş katsayıları baktığımızda ebeveyne bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yola ait beta katsayısının .76'dan .56'a düştüğü ancak hala t değerinin anlamlı çıktığı görülmektedir. Benzer şekilde akrana bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yolun ise .55 den .17'ye düştüğü ve t değerinin hala anlamlı olduğu görülmektedir.

Toplam etkiler incelendiğinde, akrana bağlanmanın kişilerarası yeterlik üzerinde toplam etkisinin .38 ($t = 6.35$, $p < .01$), öznel iyi oluş üzerindeki toplam etkisinin .27 ($t = 4.29$, $p < .01$) olduğu, ebeveyne bağlanmanın kişilerarası yeterlik üzerindeki toplam etkisinin .29 ($t = 4.52$, $p < .01$), öznel üzerindeki toplam etkisinin ise .64 ($t = 8.52$, $p < .01$) olduğu görülmektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde akrana bağlanmanın öznel iyi oluş üzerindeki dolaylı etkisinin .10 ($t = 3.03$, $p < .01$), ebeveyne bağlanmanın öznel iyi oluş üzerindeki dolaylı etkisinin ise .07 ($t = 3.06$, $p < .01$) olduğu görülmüştür. Bu durumda, ebeveyne bağlanma ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterliğin kısmi aracı rolü olduğu söylenebilir. Kısmi aracılıkta akrana bağlanmanın, ebeveyne bağlanmaya göre .03 düzeyinde daha fazla etkisinin olduğu söylenebilir.

Araştırmada Yer Alan Gizil Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Bulgular

Genellikle yapısal model düzeyinde karşılaştırmalar yapmak için öncelikle ölçüm modelinin gruplara göre değişmediğinin ortaya konması gerekmektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010). Bu bakımdan, önce erkek grubu sonra kız grubu için ölçüm modeli devamında her iki grup için ölçüm modelinin gruplara göre değişip değişmediği incelenmiştir. Ölçüm modellerinin her iki grup için geçerli olduğu görüldükten sonra araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre değişip değişmediğine ilişkin çoklu grup yapısal eşitlik bulgularına yer verilmiştir.

Yapısal Model İçin Ölçüm Değişmezliği

Erkek grubu ölçüm modeli sonuçlarına bakıldığında tüm t değerlerinin anlamlı çıktığı (6.38 ile 9.90 arasında değiştiği) bulunmuştur. Modelin uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 2.11$, RMSEA = .07, SRMR = .05, CFI=.97, NFI =.95, GFI=.95) yeterli olduğu görülmüştür. Kız grubu ölçüm modeli sonuçlarına bakıldığında benzer şekilde tüm t değerlerinin anlamlı çıktığı (5.43 ile 12.52 arasında değiştiği) bulunmuştur. Modelin uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 2.53$, RMSEA = .081, SRMR = .069, CFI= .96, NFI =.94, GFI= .94) yeterli ve kabul edilebilir olduğu görülmüştür. Her iki grup için ölçme modeli doğrulandıktan sonra çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Kız ve Erkek Grup İçin Çoklu Grup Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçüm değişmezliğinin kız ve erkek grup açısından doğrulanıp doğrulanmadığı ilişkin ilk olarak her iki grubun tüm parametreler açısından özdeş sayıldığı temel (base) model test edilmiştir (Model A). Her iki grup için özdeş model doğrulandıktan sonra sırasıyla her iki grup faktör yükleri açısından karşılaştırılmıştır. Model karşılaştırmalarında ki kare ve sd farkları ölçüt alınmıştır. Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizine ilişkin sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 3. Kız ve Erkek Gruplar İçin Ölçüm Değişmezliği Sonuçları ve Uyum Değerleri

Model Uyum Ölçütleri	Model Farklılıkları					
	χ^2	sd	RMSEA	CFI	$\Delta\chi^2$	Δsd^*
Model A (Temel Model)	175.86	84	.069	.96		
Model B	173.31	78	.073	.96	2.55	6 (12.59)

* Δsd değerlerine ilişkin kritik χ^2 değeri parantez içerisinde verilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, kız ve erkek grupları için yapılan ölçüm değişmezliği sonucunda tüm parametrelerin iki grup açısından özdeş kabul edildiği temel model A' nın geçerli model olduğu görülmüştür. Model B'de faktör yüklerinin her iki grup için farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar Model A ile karşılaştırılmıştır. Ki kare farklılığına ilişkin elde edilen değerler (2.55, 6: $p > .05$) ve diğer parametreler (RMSEA ve CFI) incelendiğinde model B, temel modele göre daha iyi uyum değerleri üretmemiştir. Çoklu grup yapısal modele geçmek için her iki grubun özdeş olduğu ön şartı sağlanarak çoklu grup yapısal modelin testine geçilmiştir.

Çoklu Grup Yapısal Eşitlik Modeli Analizi

Çoklu grup yapısal eşitlik için bir dizi analiz gerçekleştirilmiştir. Her iki grubun özdeş kabul edildiği ilk analizin ardından her bir gizil değişken arasındaki yolun kız ve erkek grupları açısından farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir. Modeller arasında karşılaştırmalar ki kare ve sd farklılıklarına göre değerlendirilmiştir. İlk olarak her iki grup için özdeş sayılan çoklu grup yapısal model testi yapılmıştır (Çoklu Yapısal Model 1). Analiz sonuçlarına bakıldığında tüm t değerlerinin anlamlı çıktığı (3.09 ile 7.33 arasında değiştiği) görülmüştür. Modelin uyum değerlerinin ($\chi^2/sd = 2.09$, RMSEA = .069, SRMR = .087, CFI=.96, NFI =.93, GFI=.92) yeterli olduğu görülmüştür. Bundan sonra her bir gizil değişken arasındaki yolun gruplar açısından farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Çoklu Grup Yapısal Modelleri Sonuçları ve Uyum Değerleri

Model Uyum Ölçütleri						Model Farklılıkları	
Model Testleri	χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	CFI	$\Delta\chi^2$	Δsd^*
Çoklu Grup Yapısal 1 (Temel Model)	175.86	84	2.09	.069	.96		
Çoklu Grup Yapısal 2	175.71	83	2.12	.07	.96	.15	1 (3.84)
Çoklu Grup Yapısal 3	173.12	83	2.09	.069	.96	2.74	1 (3.84)
Çoklu Grup Yapısal 4	173.88	83	2.09	.069	.96	1.98	1 (3.84)
Çoklu Grup Yapısal 5	175.74	83	2.12	.07	.96	.12	1 (3.84)
Çoklu Grup Yapısal 6	176.19	83	2.12	.07	.96	.33	1 (3.84)

* Δsd değerlerine ilişkin kritik χ^2 değeri parantez içerisinde verilmiştir.

Tablo 4'de görüldüğü üzere, kız ve erkek grupları için yapılan çoklu grup yapısal eşitlik modelleri sonucunda her iki grubun özdeş kabul edildiği temel model olan çoklu grup yapısal 1'in geçerli model olduğu görülmüştür.

Çoklu grup yapısal 2'de, akrana bağlanmadan kişilerarası yeterliğe giden yola ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının (erkek için .44 ve kız için .40) kız ve erkek grup için farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar çoklu grup yapısal 1 (temel model) ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle her iki grup için t değerleri kontrol edilmiş ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ki kare farklılığa ilişkin elde edilen değerler (.15, 1: $p > .05$) incelendiğinde çoklu grup yapısal 2 modeli, temel modele göre daha iyi değerler üretmemiştir. Başka bir ifade ile akrana bağlanmadan kişilerarası yeterliğe giden yol iki grup açısından anlamlı fark yaratmamıştır.

Çoklu grup yapısal 3'te, ebeveyne bağlanmadan, kişilerarası yeterliğe giden yola ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının (erkek için .35 ve kız için .20) her iki grup için farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar temel model ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle her iki grup için t değerleri kontrol edilmiş ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ki kare farklılığa ilişkin elde edilen değerler (2.74, 1: $p > .05$) incelendiğinde çoklu grup yapısal 3 modeli, temel modele göre daha iyi değerler üretmemiştir. Başka bir ifadeyle ebeveyne bağlanmadan kişilerarası yeterliğe giden yol kız ve erkek grup için anlamlı fark yaratmamıştır.

Çoklu grup yapısal 4'te, kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yola ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının (erkek için .29 ve kız için .17) her iki grup için farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar temel model ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle her iki grup için t değerleri kontrol edilmiş ve t değerlerinin kız grup için anlamsız olduğu ($t = 1.86$, $p > .05$) görülmüştür. Kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yolun kız ve erkeklerde farklılaştığı, erkekler için kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yol anlamlı iken kızlarda bu ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Çoklu grup yapısal 5'te, akrana bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yola ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının (erkek için .24 ve kız için .20) her iki grup için farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar temel model ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle her iki grup için t değerleri kontrol edilmiş ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ki kare farklılığa ilişkin elde edilen değerler (.12, 1: $p > .05$) incelendiğinde çoklu grup yapısal 5 modeli, temel modele göre daha iyi değerler üretmemiştir. Başka bir ifade ile akrana bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yol kız ve erkek grup için anlamlı bir fark oluşturmamıştır.

Çoklu grup yapısal 6'da, ebeveyne bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yola ilişkin (doğrudan etki) standardize edilmiş yol katsayısının (erkek için .24 ve kız için .20) her iki grup için farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiş ve sonuçlar temel model ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle her iki grup için t değerleri kontrol edilmiş ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ki kare farklılığa ilişkin elde edilen değerler (.12, 1: $p > .05$) incelendiğinde çoklu grup yapısal 5 modeli, temel modele göre daha iyi değerler üretmemiştir. Başka bir ifade ile akrana bağlanmadan öznel iyi oluşa giden yol kız ve erkek grup için anlamlı bir fark oluşturmamıştır.

Tartışma

Bu çalışmada gelişimde temel öz olup daha sonraki yaşantılarla bütünleşen ve duygusal ve sosyal gelişimi yaşam boyu etkileyen bağlanma ve öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterliğin aracılığı test edilmiştir. Kuramsal olarak beklendiği üzere ebeveyn ve akrana bağlanmanın kişilerarası yeterliği ve öznel iyi oluşu yordadığı, kişilerarası yeterliğinde öznel iyi oluşu yordadığı bulunmuştur. Bununla birlikte hipotez modelde öne sürülen kişilerarası yeterliğin tam aracı olmadığı, kısmi aracılık etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Hipotez modelde öne sürülen kişilerarası yeterliğin beş alt boyutunun tümünün aracı olmadığı görülmüştür. Kişilerarası yeterliğin beş alt boyutundan kendini açmanın ve duygusal destek sağlamanın yer aldığı hipotez ve alternatif modeller yeterli uyum değerleri üretmemiştir. İlişki başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözme alt boyutlarının yer aldığı nihai model yeterli uyum değerleri üretmiştir. Değişkenler arası korelasyon değerlerinde görüleceği üzere diğer üç boyuta göre, kendini açma ve duygusal destek sağlama öznel iyi oluşla daha düşük bir korelasyona sahiptir. Özellikle kendini açmanın babaya bağlanma, akrana bağlanmanın boyutlarından akrana yabancılaşma ve öznel iyi oluşun boyutlarından aile ilişkilerinde doyum ile istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. Buhrmester ve diğerlerinin (1988), çalışmalarında öznel iyi oluşla olumlu yönde en güçlü, kaygı ve depresyonla olumsuz yönde en yüksek ilişkinin ilişki başlatma ve gücünü ortaya koyma olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde Gudleski ve Shean (2000) yaptıkları çalışmada, depresyonda olan bireylerin ilişki başlatma ve gücünü ortaya koymada zayıf oldukları bulunmuştur. Kuramsal olarak ilişkiyi başlatma ve gücünü ortaya koyma atılganlıkla ilişkilendirilirken, kendini açma, duygusal destek sağlama ve çatışma çözme daha çok yakın ilişkilerle (evlilik vb.) ilişkilendirilmektedir (Buhrmester vd., 1988; Gorska, 2011).

Kendini açma yakın ilişkiler geliştirilmesine ve ruh sağlığının olumlu yönde olmasına katkı yapsa da (Derlaga ve Berg, 1987) kendini açma ve olumlu ruh sağlığı arasındaki ilişki her zaman doğrusal değildir. Derlaga ve Berg'e (1987) göre kendini az açma gibi kendini çok açma da yani kendini açmanın miktarının uygun olmaması da zararlı olabilir. Orta seviyede kendini açma psikolojik olarak yararlıdır. Farber (2006), kendini açmanın olumlu yönlerinin olduğu gibi olumsuz yönlerinin de olduğunu ifade etmekte kendini açmanın her zaman olumlu sonuçlanmadığını belirtmektedir. Ayrıca kendini açmanın zamanlamasının yanlış olması nahoş bir durum ve uyumsuzluk olarak görülebilir (Collins ve Miller, 1994).

Bunun yanında yakın ilişkilerde karşılıklı kendini açma ilişkinin devamlılığını sağlayıp ilişki doyumunu artırırken başkalarına özel hayatı ile ilgili paylaşımlarda bulunması bireyi mutlu etmeyebilir. Başkalarıyla çok yakın paylaşım da uygun karşılanmayabilir. Ya da birey paylaşımının karşılığını bulamayabilir. Bu çalışmada kullanılan kişilerarası yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan kendini açma boyutunun maddelerine baktığımızda örneğin: *"Birisine kendinizle ilgili utanç verici şeyler söylemede ne kadar iyisiniz?"* maddesinde görüldüğü üzere birey herhangi biriyle çok özel durumlarını paylaşmaktan kaçınabilir. Çünkü bireyin kendini açmaya ilişkin tutumu içinde yaşadığı kültürden (bkz. Cross ve Madson, 1997; Kağıtçıbaşı, 2012) bağımsız düşünülemez.

Hipotez modelden çıkartılan kişilerarası yeterliğin alt boyutlarından olan bir diğer değişken duygusal destek sağlama bir bütün olarak modelin içerisinde yer aldığı model uyum değerlerini düşürmektedir. Ölçek maddelerine bakıldığında *"Birisi üzgün ve mutsuz olduğunda onun kendisini daha iyi hissetmesini sağlama konusunda ne kadar iyisiniz?"* biçimindeki ölçek maddesinde görüleceği üzere duygusal destek sağlama boyutunda birey bir başkasından duygusal destek almak yerine bir başkasını duygusal olarak desteklemeyi ifade etmektedir. Bu çalışmada yer alan duygusal destek sağlama, empati olarak düşünülebilir. Empati ile iyi oluş arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Totan, Doğan ve Sapmaz, 2013; Wei vd., 2011). Bu çalışmada da kişilerarası yeterliğin duygusal destek sağlama boyutu öznel iyi oluşla pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Ancak duygusal destek sağlama boyutu model içerisinde yer aldığı model yeterli uyum değerleri vermemiştir. Değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde duygusal destek sağlama ile gücünü ortaya koyma ,60 ve duygusal

destek sağlama ile çatışma çözenin ,61 düzeyinde ilişkili olduğu görülmektedir. Belki de ilişkili boyutların baskın olmasından dolayı duygusal destek sağlama boyutu model içerisinde uyum değerlerini düşürmektedir.

Bir bütün olarak model düşünüldüğünde duygusal destek sağlama ve kendini açmanın dışındaki aracı değişkenin alt boyutları olan ilişki başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözenin ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kısmi aracı rolü olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın bulguları alanyazınla tutarlılık göstermektedir. Türkiye'de yapılan çalışmaların birinde Eken (2010), ebeveyn bağlanma, sosyal yetkinlik ve öznel iyi oluş arasında olumlu yönde ilişkiler bulunmuştur. Ross ve Fuertes'in (2010) çalışmalarında, anneye bağlanmanın daha iyi çatışma çözmeyi yordadığı bunun da ilişkisel yeterliği ve duygusal uyumu geliştirdiği, babaya bağlanmanın da daha iyi sosyal beceriyi yordadığı bunun da ilişkisel yeterliği ve duygusal uyumu geliştirdiği yönündeki bulguları bu araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Rice ve diğerlerinin (1997) çalışmasında da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Rice ve diğerlerinin (1997) çalışmasında ebeveyn bağlanmanın sosyal yeterliği arttırdığı bunun da ergenin duygusal iyi oluşunu arttırdığı görülmüştür.

Sonuç olarak, kişilerarası yeterlik bağlanma ve öznel iyi oluş arasındaki kısmi aracılığa ilişkin bulgular alanyazınla örtüşmektedir. Ebeveyn ve akrana güvenli bağlanma arttıkça ergenlerin kişilerarası yeterlikleri artmakta ve bu da ergeni daha mutlu etmektedir. Ergenlik döneminde birey yakınlık, güven, ilgi vb. ihtiyaçlarını karşılamak için hem ailesine hem de arkadaşlarına ihtiyaç duyduğu bu ihtiyaçlarının karşılanması durumunda Bowlby'nin (2012b) belirttiği üzere, birey keşfetme davranışı sergilemekte, başkaları ile daha iyi etkileşime girebilmektedir. Bağlanma kuramına göre bebek bakıcısı ile olan ilişkisi sonucunda hem kendi değerine hem de başkalarının değerine ilişkin olumlu ya da olumsuz içsel temsiller geliştirmektedir. Bu içsel temsiller yaşam boyu sürme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla güvenli bağlanmaya sahip ergenler, başkalarını güvenilir ve ihtiyaç duyduğunda yardım edebilir olarak gördüklerinden rahatlıkla ilişkiyi başlatabilirler. Ya da kendilerine ilişkin içsel temsilleri olumlu olduklarından rahatsız oldukları bir durumda rahatlıkla gücünü ortaya koyabilirler. Aynı şekilde, güvenli bağlanan ergen hem kendini hem de karşısındaki bireyi değerli gördüğünden ortaya çıkan bir çatışmayı olumlu olarak sonuçlandırabilir. Gücünü ortaya koyma ve ilişkiyi başlatma, dışa dönük kişilik özelliği ile olumlu yönde ilişkilidir (Gorska, 2011). Alanyazın incelendiğinde dışa dönüklüğün mutluluğun önemli bir yordayıcısı (González Gutiérrez, Jiménez, Hernández ve Puente, 2005; Hills ve Argyle 2001) olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadaki nihai modelde yer alan değişkenlerin ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında aracılık etmesi makul görünmektedir. Buhrmester ve diğerleri (1988), kişilerarası yeterlikleri yüksek olan bireylerin yaşamlarında daha az sorun olabileceği ve dolayısıyla bu kişilerin yaşamlarını daha iyi yönetip daha çok mutlu olacaklarını belirtmektedir. Yine onlara göre belki de yaşanan olumsuz duygular sosyal etkileşimlerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ergenler ailesiyle, arkadaşlarıyla nitelikli ilişkiler kurdukça kişilerarası yeterlikleri artacaktır. Böylece ergenler arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ya da herhangi birisiyle daha uygun ve etkili ilişkiler geliştirdikçe daha çok mutlu olacaklardır.

Çoklu grup yapısal eşitlik modellerinde ebeveyn ve akrana bağlanma ile kişilerarası yeterlik arasındaki ilişkinin cinsiyete göre değişmediği görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde çalışmaların önemli bir kısmında cinsiyet bakımından ebeveyn bağlanmada farklılık görülmez iken; akrana bağlanmada kızların erkeklere göre akranlarına daha fazla bağlandığı görülmektedir. Kızlar erkeklere göre akranlarına kendilerini daha çok açmakta ve akranlarıyla daha çok yakınlık kurmaktadırlar (Berndt, 1992; Buhrmester vd., 1988; Furman ve Buhrmester, 1985). Bunun yanında, gücünü ortaya koyma ve ilişkiyi başlatmada erkeklerin kızlara göre daha iyi olduğu görülürken (Buhrmester vd., 1988), başka bir çalışmada (Gorska, 2011) gücünü ortaya koyma ve ilişkiyi başlatmanın cinsiyet açısından farklılaşmadığı görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde akrana ve ebeveyn bağlanma ile kişilerarası yeterlik arasındaki ilişkinin cinsiyete göre değişip değişmediğini inceleyen araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmaların birinde (Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009) cinsiyet açısından akrana bağlanma ile olumlu sosyal davranışlar arasında anlamlı bir fark olmadığı

hem kızların hem de erkeklerin bu bakımdan benzer olduğu görülmüştür. Aynı çalışmanın lise örnekleminde ebeveyne bağlanma ile empati arasındaki anlamlı ilişki sadece kız ergenler için elde edilmiştir. Başka bir çalışmada, Laible, Carlo ve Roesch (2004) kızların erkeklere göre daha çok akranlarına bağlandıkları görülmüştür. Buna ek olarak kızlar erkeklere göre daha fazla empatik ve olumlu sosyal davranış göstermişlerdir. Sınırlı sayıda çalışmalarda görüldüğü üzere kızların erkeklere göre daha empatik davranması beklenilebilir bir durumdur. Kızların erkeklere göre akranlarına daha fazla bağlandığı, buna bağlı olarak da kişilerarası yeterliklerinin yüksek olması beklenilebilir. Ancak bu çalışma bulguları incelendiğinde erkeklerin akrana bağlanma puan ortalamalarının kızlardan yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte nihai modelde yer alan kişilerarası yeterlik alt boyutları puanları açısından kız ve erkek puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu, hatta beklenenin aksine modelde yer almayan duygusal destek sağlama puan ortalamalarının erkeklerde kızlardan yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla belki de bu çalışmada erkekler kızlara göre akranlarına daha çok bağlanıp, aynı zamanda akranlarına daha çok duygusal destek sağlayıp karşılığında duygusal destek algılayarak nihai modelde duygusal destek sağlama boyutunun olmamasından dolayı anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamış olabilir.

Cinsiyet bakımından bazı çalışmalarda ebeveyne bağlanmada farklılık görülmez iken; kızların erkeklere göre akranlarına daha fazla bağlandığı ifade edilmişti. Öznel iyi oluşun cinsiyete göre değişip değişmediğine ilişkin araştırma bulgularının ise tutarsız olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında cinsiyet açısından farklılık olup olmadığına ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Doğrudan ve dolaylı olarak bu çalışma ile ilişkili olabilecek çalışma bulgularının bu çalışma ile tutarlı olmadığı görülmektedir. Ma ve Huebner (2008), bağlanma ve yaşam doyumu ilişkisinde cinsiyet farkının önemli olabileceğini belirtmektedir. Yaptıkları çalışmada cinsiyet bakımından kızlarda akrana bağlanma, ebeveyne bağlanma ile yaşam doyumu arasında kısmen aracı etkiye sahipken erkeklerde bu ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Başka bir deyişle, kızların ebeveyne bağlanmalarının öznel iyi oluşlarına olan etkisinin dolaylı olduğu öznel iyi oluşlarının daha çok akranlarına bağlanma kalitesi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Hay ve Ashman (2003), ergenlerin benlik kavramı ve psikolojik iyi oluş gelişimleri üzerinde ebeveyn ve akranların etkisinin cinsiyet açısından göreceli olduğunu belirtmektedirler. Ancak yaptıkları çalışmada erkek ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerinin duygusal kararlılıklarında önemli olduğu görülürken kızlarda önemli olmadığı görülmüştür. Onlara göre kızlara ve erkeklere aile içinde farklı rollerin yüklenmesi ya da ailelerin erkek çocuklarla daha fazla zaman geçirmesi, daha fazla ilgilenmesi bu durumun olası nedenlerindedir. Cinsiyet açısından sınırlı sayıda araştırma bulgularının farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu bakımdan, daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için cinsiyet açısından ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklayan daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulacağı söylenebilir.

Bu çalışmada, çoklu grup yapısal eşitlik modellerinde sadece kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yolun cinsiyet açısından farklılaştığı bulunmuştur. Erkekler için kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yol anlamlı iken kızlarda bu ilişkinin anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Buhrmester ve diğerleri (1988), kişilerarası yeterlik açısından araştırmaların cinsiyet karşılaştırmalarında tutarsız olduğunu ancak kuramsal olarak ilişkiyi başlatma ve gücünü ortaya koymanın erkeklerde kızlara oranla daha güçlü olduğu duygusal destek sağlama ve kendini açmanın ise kızlarda erkeklere göre daha güçlü olabileceğini ifade etmişlerdir. Başka bir çalışmada (Gorska, 2011) kendini açma, çatışma çözme, gücünü ortaya koyma ve ilişkiyi başlatmanın cinsiyet açısından farklılaşmadığı, sadece duygusal destek sağlamanın kızlar lehine farklılaştığı görülmüştür.

Bu çalışmaya bakıldığında, nihai modelde kişilerarası yeterlik alt boyutlarından ilişkiyi başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözmenin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu alt boyutların etkileşimli etkilerinin sonucu olarak erkeklerin kızlara göre bu alanlarda daha güçlü olabileceği ve bunun da erkeklerin öznel iyi oluşlarını arttırdığı söylenebilir. Bu durumun olası nedenlerinden bir tanesi içinde yaşanan kültürün erkek ve kadınlara atfettiği farklı roller olabilir. Markus ve Kitayama (1991), kültürlere göre benlik yapılarının değiştiğini doğu toplumlarında daha çok

ilişkisel benlik yapısının, batı toplumlarında ise daha çok bağımsız benlik yapısının olduğunu ifade etmektedirler. Kadın ve erkekler çocukluktan sonra toplumsal cinsiyet rolleri açısından değişik beceri ve yetenek gerektiren işlerde çalıştıklarından farklı yollarla topluma dahil olmaktadır. Kadın ve erkeklerin belli bir kültür bağlamında benlik yapıları, amaçları, etkileşimleri ve değerleri şekillenmektedir (Cross ve Madson, 1997). Kadınlar ve erkekler ilişkilerinde farklı davranışlar sergilemektedirler. Kadınlar daha çok ilişkisel benlik kurgusu geliştirirken erkekler bağımsız benlik kurgusu geliştirmektedirler (Cross ve Madson, 1997). Bireyin cinsiyet rolü içinde yaşadığı toplum kuralları ile uygun olarak öğretilmekte ve bireyin bu cinsiyet rolü kalıpları içinde davranması beklenmektedir (Özbay, Terzi, Erkan, Cihangir Çankaya, 2011). Örneğin toplumun önemli bir çoğunluğunda, cinsiyet rolleri bakımından kızların daha edilgen ve duygusal; erkeklerin ise daha atılgan ve sorun çözmede becerikli olarak davranması beklenir (Kısaç, 1999). Aileler akran ilişkilerinde, sosyal etkinliklere katılımda erkeklere daha fazla özgürlük tanırken kızları sınırlayabilmektedir. Dolayısıyla erkeklerin sosyal ilişkilere katılımı, akranlarıyla daha çok vakit geçirmesi desteklenirken, kızlar aynı desteği göremeyebilir. Bunun yanında kızların girişken ve konuşkan olması özellikle toplumun bazı kesimlerinde hoş karşılanmayabilir. Bu nedenle kızların ilişki başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözme girişimleri belki de toplumun beklentileri ve değer yargıları ile uyumsuzdur. Böylece kızların atılgan davranışlar göstermeleri, toplumun beklentilerine ters düşebileceğinden kendilerini iyi hissetmemelerine neden olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına göre; Ebeveyn ve akrana bağlanma kişilerarası yeterliği ve öznel iyi oluşu doğrudan etkilemektedir. Kişilerarası yeterlik ise öznel iyi oluşu doğrudan etkilemektedir. Ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterlik kısmen aracılık etmektedir. Bu çalışmada beş alt boyuttan oluşan kişilerarası yeterliğin duygusal destek sağlama ve kendini açma dışında olan ilişkiyi başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözme alt boyutları aracılık etmektedir. Ebeveyn ve akrana bağlanma ile kişilerarası yeterlik arasındaki ilişki cinsiyete göre değişmemektedir. Benzer şekilde ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki cinsiyete göre değişmemektedir. Sadece kişilerarası yeterlik ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Erkekler için kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yol anlamlı iken; kızlarda bu ilişkinin anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlardan yola çıkılarak ileride yapılacak çalışmalara ve alanda çalışan uzmanlara yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu çalışma, ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, bu araştırma sonuçları ergenler için yorumlanabilir. Kişilerarası yeterlik hem bireyin kendi beyanına hem de bireyi yakından tanıyan ebeveyn, akran ve öğretmen beyanına bağlı olarak ölçülebilir. Bu çalışmada bireyin kendi beyanına dayalı olarak ölçülmüştür. Yakın tanıdıkların beyanlarına başvurulması çalışmalarını daha çok güçlendirebilir. Bunun yanında kişilerarası yeterlik ölçeği uyarlama çalışmasının yapıldığı birinci grupta yer alan 35 katılımcının üç ay sonra araştırmada öne sürülen modelin test edilmesinde tekrar bildirimlerine başvurulması katılımcıların ölçeklere aşina olabileceklerinden bir sınırlılık olarak görülebilir. Kişilerarası yeterlik ve kişilerarası yeterliğin bileşenleri ilişkinin farklı aşamalarında, farklı ilişki türlerinde ve farklı yaşam dönemlerinde değişebilir. Dolayısıyla farklı yaş gruplarında ve farklı ilişki türlerinde kişilerarası yeterliğin rolü incelenebilir. Bu kişilerarası yeterliğin ayrıntılandırılmasında ve kişilerarası yeterliğe daha bütüncü bir bakış açısı sunmasında önemli olabilir. Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin çoklu grup yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bulgular önemli bir sonuç olarak düşünülebilir. Alanyazın incelendiğinde, bu türde çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, gelecek araştırmalarda bu değişkenler arasındaki ilişkiler cinsiyet bakımından incelenebilir. Kişilerarası yeterliği arttıran ve azaltan faktörlerin öznel iyi olmayla birlikte etkileşimi bir modelde incelenebilir. Faktör analizleri ile bağlanma türünün yeterliği ve uygunluğuna rağmen öznel iyi olmaya veya iletişim yeterliğine katkı sağlamayan nedensellikler keşfedilerek daha açıklanabilir yeni unsurlar açığa çıkartılabilir. Kişilerarası ilişki yeterliği ve öznel iyi olma durumsal faktörlere göre sürekli değişebilir. Ancak bağlanma daha çok erişilen bir sonuçtur. Bu bakış açısından değişim üreten kaynakların bağlanma türlerine göre nedensel

iliŖki bağlamında s¼rekli karŖılaŖtırılması yeni yorum ve nedensellik keŖifleri getirebilir. Pozitif psikoloji kapsamında bakıldığında ¼zellikle yurt dıŖında gen¼lerin yeterliklerini arttırmaya y¼nelik programlar yapılmaktadır. T¼rkiye'de de benzer nitelikte programların (bkz. Eryılmaz, 2012) yapıldığı g¼r¼lmektedir. Bu bağlamda kiŖilerarası yeterlik programlarıyla gen¼lerin yeterlikleri arttırılabilir. B¼ylece kiŖilerarası yeterliği artan gen¼lerin ¼znel iyi oluŖlarına katkı sağlayabilir. KiŖilerarası yeterliğin akran iliŖkileri, romantik iliŖkiler, duygu d¼zenleme, yılmazlık, okul yaŖantıları, evlilik yaŖantıları, sosyal medya kullanımı gibi psiko-sosyal deđiŖkenlerle iliŖkileri incelenebilir. Bunlara ek olarak psikolojik danıŖma ve rehberlik uzmanlarının ailelere y¼nelik olarak verdikleri konferans ve seminerlerde ¼đrencilerin duygusal ihtiya¼larının karŖılanmasında ailelerin rol¼n¼n yanında akran iliŖkilerinin de ¼nemine dikkat ¼ekilebilir. G¼vensiz bağlanmaya sahip olan ¼đrenciler belirlenerek kiŖilerarası yeterliğe iliŖkin yapılacak eğitimlerde ¼ncelik bu ¼đrencilere verilebilir.

Kaynakça

- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Akhtar, Z. (2012). Attachment styles of adolescents: Characteristics and contributing factors. *Academic Research International*, 2(2), 613-621.
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M. ve Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 56-66.
- Anders, S.L. ve Tucker, J. S. (2000). Adult attachment style, interpersonal communication competence, and social support. *Personal Relationships*, 7(4), 379-389.
- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Armsden, G. C. ve Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ben Ari, R. ve Hirshberg, I. (2009). Attachment styles, conflict perception, and adolescents' strategies of coping with interpersonal conflict. *Negotiation Journal January*, 25(1), 59-82.
- Berndt, T. J. (1992). Friendship and friends' influence in adolescence. *Current Directions in Psychological Science*, 1(5), 156-159.
- Bowlby, J. (1973). *Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012a). *Bağlanma: Bağlanma ve kaybetme 1* (T.V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2012b). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi* (S. Güneri, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61(4), 1101-1111.
- Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M. T. ve Reis, H. T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(6), 991-1008.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Civitci, N., Civitci, A. ve Fiyakali, N. C. (2009). Loneliness and life satisfaction in adolescents with divorced and non-divorced parents. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(2), 513-525.
- Collins, N. L. ve Miller, L. C. (1994). Self-disclosure and liking: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 116(3), 457-475.
- Cooley, E. L., Buren, A. ve Cole, S. P. (2010). Attachment styles, social skills, and depression in college women. *Journal of College Counseling*, 13(1), 50-62.
- Cross, S. E. ve Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin*, 122(1), 5-37.

- Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 133-158.
- Çetinkaya, B. ve Akbaba, S. (2011). Üniversite öğrencilerinin kendini açma davranışları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 1-18.
- Demir, M., Jaafar, B., Bilyk, N. ve Ariff, M. R. M. (2012). Social skills, friendship and happiness: A cross-cultural investigation. *The Journal of Social Psychology*, 152(3), 379-385.
- Derlaga, V. J. ve Berg, J. H. (Ed.). (1987). *Self-disclosure: Theory, research and therapy*. New York: Springer.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2004). Beyond money toward an economy of well-being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1-31.
- Diener, E., Oishi, S. ve Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review of Psychology*, 54(1), 403-425.
- DiTommaso, E., Brannen McNulty, C., Ross, L. ve Burgess, M. (2003). Attachment styles, social skills and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35(2), 303-312.
- Doğan, T., Karaman, N. G., Çoban, A. E. ve Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri* (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Engels, R. C., Deković, M. ve Meeus, W. (2002). Parenting practices, social skills and peer relationships in adolescence. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 30(1), 3-17.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975-989.
- Eryılmaz, A. (2012). Pozitif psikoterapi bağlamında geliştirilen ergenler için amaçları genişletme grup rehberliği programının etkililiğinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 3-19.
- Farber, B. A. (2006). *Self-disclosure in psychotherapy*. New York: Guilford Press.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8. bs.). New York: McGraw-Hill Companies.
- Freeman, H. ve Brown, B. B. (2001). Primary attachment to parents and peers during adolescence: Differences by attachment style. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 653-674.
- Furman, W. ve Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21(6), 1016-1024.
- González Gutiérrez, J. L., Jiménez, B. M., Hernández, E. G. ve Puente, C. P. (2005). Personality and subjective well-being: Big five correlates and demographic variables. *Personality and Individual Differences*, 38(7), 1561-1569.
- Gorska, M. (2011). Psychometric properties of the Polish version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ-R). *European Journal of Psychological Assessment*, 27(3), 186-192.
- Gudleski, G. D. ve Shean, G. D. (2000). Depressed and nondepressed students: Differences in interpersonal perceptions. *The Journal of Psychology*, 134(1), 56-62.
- Guerrero, L. K. ve Jones, S. M. (2005). Differences in conversational skills as a function of attachment style: A follow-up study. *Communication Quarterly*, 53(3), 305-321.
- Gündoğdu, R. ve Yavuzer, Y. (2012). Öğretmen adaylarının öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 115-131.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7. bs.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

- Haring, M. J., Stock, W. A. ve Okun, M. A. (1984). A research synthesis of gender and social class as correlates of subjective well-being. *Human Relations*, 37(8), 645-657.
- Hay, I. ve Ashman, A. F. (2003). The development of adolescents' emotional stability and general self-concept: The interplay of parents, peers, and gender. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50(1), 77-91.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships [Bağlanma: Yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve]. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22. doi:10.1501/Egifak_0000000242
- Hills, P. ve Argyle, M. (2001). Emotional stability as a major dimension of happiness. *Personality and Individual Differences*, 31(8), 1357-1364.
- İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İlhan, T. (2012). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık: cinsiyet rolleri ve bağlanma stillerinin yalnızlığı yordama güçleri. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2377-2396.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keyes, C. L., Shmotkin, D. ve Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007-1022.
- Kısaç, İ. (1999). Erkeklik rolü normları. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(2), 83-93.
- Kocayörük, E. (2009). Anne-baba ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordama gücü. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8(15), 103-118.
- Kocayörük, E. (2010a). Pathways to emotional well-being and adjustment in adolescence: The role of parent attachment and competence. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(3), 719-737.
- Kocayörük, E. (2010b). A Turkish adaptation of the inventory of parent and peer attachment: The reliability and validity study. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 40, 133-151.
- Laible, D. (2007). Attachment with parents and peers in late adolescence: Links with emotional competence and social behavior. *Personality and Individual Differences*, 43(5), 1185-1197.
- Laible, D. J., Carlo, G. ve Raffaelli, M. (2000). The differential relations of parent and peer attachment to adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 45-59.
- Laible, D. J., Carlo, G. ve Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27(6), 703-716.
- Lent, R. W. (2004). Toward a unifying theoretical and practical perspective on well-being and psychosocial adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 51(4), 482-509.
- Little, K.C. (2003). *Attachment, close friendship, and popularity in adolescence* (Yayımlanmamış lisans tezi). University of Virginia, Charlottesville, VA, ABD.
- Ma, C. Q. ve Huebner, E. S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177-190.
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- Mikulincer, M. ve Nachshon, O. (1991). Attachment styles and patterns of self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 321-331.
- Moretti, M. M. ve Peled, M. (2004). Adolescent-parent attachment: Bonds that support healthy development. *Paediatrics & Child Health*, 9(8), 551-555.
- Myers, D. G. (1999). Close relationships and quality of life. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwartz (Ed.). *Well-being: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 374-391). New York: Russell Sage Foundation.

- Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Nickerson, A. B. ve Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223-249.
- Onur, N. (2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılabilirlik düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, Y., Terzi, Ş., Erkan, S. ve Cihangir Çankaya, Z. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 59-71.
- Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin öznel iyi oluşunun demografik değişkenler, ana-baba kontrolü ve ana-baba kabul/ilgisi açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(165), 20-33.
- Paulk, A. L. (2008). *Romantic relationship attachment and identity style as predictors of adolescent interpersonal competence: a mediation model* (Doktora tezi). Auburn University, USA.
- Raja, S. N., McGee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(4), 471-485.
- Rice, K. G., Cunningham, T. J. ve Young, M. B. (1997). Attachment to parents, social competence, and emotional well-being: A comparison of black and white late adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 44(1), 89-101.
- Ross, J. ve Fuertes, J. (2010). Parental attachment, interparental conflict, and young adults' emotional adjustment. *The Counseling Psychologist*, 38(8), 1050-1077.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166.
- Saföz Güven, İ. G. (2008). *Fen ve genel lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyometrik statülerine göre öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türleri* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schneider, B. H., Atkinson, L. ve Tardif, C. (2001). Child-parent attachment and children's peer relations: A quantitative review. *Developmental Psychology*, 37(1), 86-100.
- Seligman, M. E. P. (2007). *Gerçek mutluluk* (S. Kunt, Çev.). Ankara: HYB Yayınları.
- Seligman, M. E. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology an introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5- 14.
- Segrin, C. ve Taylor, M. (2007). Positive interpersonal relationships mediate the association between social skills and psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 43(4), 637-646.
- Shomaker, L. B. ve Furman, W. (2009). Parent-adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(5), 579-603.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Şahin, G. N. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Newyork: Pearson
- Terzi, Ş. ve Cihangir Çankaya, Z. (2009). Bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 1-11.
- Totan, T., Doğan, T. ve Sapmaz, F. (2013). Emotional self-efficacy, emotional empathy and emotional approach coping as sources of happiness. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 8(2), 247-256.
- Tucker, C. J., McHale, S. M. ve Crouter, A. C. (2003). Conflict resolution links with adolescents' family relationships and individual well-being. *Journal of Family Issues*, 24(6), 715-736.

- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 132-142.
- Uchida, Y., Kitayama, S., Mesquita, B., Reyes, J. A. S. ve Morling, B. (2008). Is perceived emotional support beneficial? Well-being and health in independent and interdependent cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(6), 741-754.
- Yarnell, L. M. ve Neff, K. D. (2013). Self-compassion, interpersonal conflict resolutions, and well-being. *Self and Identity*, 12(2), 146-159.
- Wei, M., Liao, K. Y. H., Ku, T. Y. ve Shaffer, P. A. (2011). Attachment, self-compassion, empathy, and subjective well-being among college students and community adults. *Journal of Personality*, 79(1), 191-221.
- Wei, M., Russell, D. W. ve Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, social self-efficacy, self-disclosure, loneliness, and subsequent depression for freshman college students: A longitudinal study. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 602-614.
- Wilkinson, R. B. ve Walford, W. A. (2001). Attachment and personality in the psychological health of adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31(4), 473-484.
- Wood, W., Rhodes, N. ve Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106(2), 249-264.